

LA PRESENCIA DE LA PSICOLOGIA A LES REVISTES CIENTÍFIQUES CATALANES DE PRINCIPI DEL SEGLE XX¹

MÛLBERGER, Annette¹

BALLTONDRE, Mònica²

CEHIC. Universitat Autònoma de Barcelona¹

Facultat de Psicologia. Universitat Autònoma de Barcelona²

RESUM: L'objectiu d'aquest treball és rastrejar la presència de la psicologia dins de la premsa científica catalana de principi del segle XX. Ens hem centrat en les revistes científiques que especialment incloïen la temàtica psicològica dins dels seus objectius editorials, des de finals del segle XIX fins a la guerra civil; per conèixer quines revistes catalanes de l'època aglutinaven la publicació de la majoria de treballs de psicologia i quines eren les línies de treball més difoses. Constatem que, a Catalunya, la producció científica psicològica durant aquesta època serà especialment fructífera en l'àmbit pedagògic i en l'industrial.

Paraules clau: Història de la Psicologia, premsa científica, Catalunya, principi segle XX.

RESUMEN: El objetivo de este trabajo es rastrear los trabajos de psicología dentro de la prensa científica catalana de principios del siglo XX. Nos hemos centrado específicamente en las revistas que incluían a la psicología dentro de su política editorial, desde finales del siglo XIX hasta la guerra civil española; para conocer en qué revistas catalanas se publicaban más trabajos de psicología y, en consecuencia, cuáles eran las líneas temáticas de mayor difusión. Constatamos que la producción psicológica catalana durante esa época será especialmente relevante en el ámbito pedagógico y en el industrial.

Palabras clave: Historia de la Psicología, prensa científica, Catalunya, inicios siglo XX.

*

INTRODUCCIÓ

La premsa científica és una de les materialitzacions més visibles dels coneixements i resultats que es discuteixen en ciència. L'anàlisi d'aquest producte és una bona font històrica per a historiar la ciència moderna i sovint és presa com un indicador social de

les preocupacions d'un determinat context; així com pot ser considerada en sí mateixa una institució per ser analitzada com a tal.

Actualment comptem amb revistes especialitzades de psicologia que al seu torn s'han "hiperespecialitzat", cobrint des de diferents branques de la ciència bàsica o "normal", per fer servir la nomenclatura de Kuhn, fins a múltiples àmbits aplicats, mentre que la psicologia de principi del segle XX no tenia revistes pròpies. A Espanya, fins als anys 20, no trobarem revistes que incloguin específicament la psicologia dins la seva política editorial (Tortosa, 2001). Fins aleshores la temàtica psicològica es va publicar en revistes de molts àmbits distints, des de les més purament culturals fins a d'altres pedagògiques, fisiològiques o mèdiques.

A principi del segle XX, la psicologia emergeix volent respondre als estàndards de la ciència, i s'havia introduït a Espanya de la mà d'intel·lectuals europeistes, en bona mesura liberals i en general vinculats a la "Institución Libre de Enseñanza" (ILE) de Madrid (Peiró i Carpintero, 1981). Generalment, serà de la mà de metges-psiquiatres interessats en la seva vessant aplicada, no només terapèutica sinó també industrial i pedagògica (Tortosa, 2001).

La conquesta d'un espai propi per a la psicologia dins la premsa científica, a Espanya arriba molt més tard en comparació a d'altres països com Anglaterra i Alemanya que, a principi de segle, ja comptaven amb òrgans de difusió, fins i tot exclusius, per a la matèria. Al 1919 trobem la primera revista parcialment dedicada a la psicologia, publicada a Madrid, els *Archivos de Neurobiología, Psicología, Fisiología, Histología, Neurología y Psiquiatría*, fundada per Ortega y Gasset, Lafora i Sacristán. En ella, publicaran els principals responsables de la institucionalització de la psicologia a Espanya (Lafora, Germain i en el cas català, Emili Mira i López). Dins d'aquesta revista, que va publicar-se més o menys regularment des dels anys 20 fins al 36 (i després des del 54 fins als nostres dies), Emili Mira, gran impulsor de la psicologia, hi té 15 articles sobre temes específics de psicologia i de psicotècnica. Per posar un altre exemple d'àmbit estatal, l'any 1922, Luzuriaga iniciava una nova revista pedagògica, la *Revista de Pedagogía*, que inclouria en les seves pàgines quasi una quarta part d'articles de psicologia, col·laborant en ella activament també Mira, a banda d'altres psicòlegs defensors de la psicologia com a disciplina de coneixements amb dret propi (per exemple, Lafora, Sacristán i Germain). El cas català, en aquest sentit, no és singular. La presència de la psicologia moderna en la premsa especialitzada arriba lentament, i el coneixement psicològic haurem de buscar-lo dispers per una àmplia varietat de revistes. Un impuls important per a la difusió científica fou la creació de l'Institut d'Estudis Catalans, el 1907, que fou plataforma editorial bàsica des de les seves distintes seccions. En elles s'editaran publicacions periòdiques que suposen un periodisme científic escrit quasi íntegrament en català

(Deó i Raventós, 1994). La psicologia hi serà present, tant als *Arxius de la Secció de Ciències* de la part de ciències del IEC, com a diverses revistes pedagògiques, impulsades pel “Consell de pedagogia”, pensat per a la regeneració pedagògica, i que inclouria temes de filosofia i psicologia, segurament per l’interès dels seus propulsors i majors col·laboradors, noucentistes com ara Eugeni d’Ors i Joan Crexells (Sierra, 2004). A partir de la dècada dels anys 20, fins a mitjans dels 30, període que coincideix amb l’assenyalat en d’altres estudis com a un bon moment per a la premsa catalana especialitzada en ciència i tecnologia (Guillamet, 1989; Torrent i Tasis, 1966), és quan la psicologia s’incorporarà explícitament en les polítiques editorials de certes revistes, tenint, en alguns casos, secció pròpia.

Podent prendre les revistes com a índex d’institucionalització d’una ciència, constatem que a Catalunya, així com a l’Estat Espanyol, la psicologia s’incorporà tard com a disciplina de coneixements propis. La identitat de la psicologia a Espanya i a Catalunya, a més, anirà lligada a l’interès per a la seva aplicació i serà especialment fructífera en els camps industrials i pedagògics. Per aquest motiu, hem agafat com a eix bàsic la triple orientació que presenta la incorporació de la psicologia moderna a Espanya (Tortosa i Civera, 2001): la seva participació dins el camp de la psiquiatria, la seva aportació dins de l’ampli moviment de renovació pedagògica i la seva participació en el camp industrial. Preguntant-nos també a on publicava l’escassa psicologia experimental que es feia a Catalunya a principi de segle i afegint la revisió de les publicacions del Tribunal tutelar de menors.

D’aquesta manera, hem agrupat la presència de la psicologia en cinc terrenys en els que la psicologia de principi del segle XX volia tenir coses a dir: l’experimental, el psiquiàtric, el pedagògic, el jurídic i l’industrial. A més, per delimitar la presència d’articles de psicologia dins de les revistes catalanes que presentarem, el nostre criteri històric ha estat respectar el que a finals i a principi del segle XX era anomenat “psicologia”, en particular aquella que s’autoanomenava a sí mateixa “psicologia moderna” o bé “psicologia experimental”, etiquetes que els propis autors de l’època fan servir per distanciar-se d’altres aproximacions més especulatives i metafísiques. Com a revistes catalanes ens referirem a les publicades a Catalunya, independentment de l’idioma en el que estiguin escrites. I entre elles, som conscients que hi ha en el nostre treball un biaix centrista, doncs quasi només hem examinat amb cert detall les publicades a Barcelona; tot i que, d’altra banda, la ciutat fou el major centre editorial. En general, ens hem centrat en les revistes que especialment incloïen la temàtica psicològica dins dels seus objectius editorials, des de finals del segle XIX fins a la guerra civil, tal que, tristament, es justifica a si mateix, per l’aturada de moltes d’aquestes publicacions. Deixem per una altra ocasió la ben interessant tasca de valorar les revistes “de guerra” i publicades durant la guerra, i, en especial, immediatament després d’aquesta, on la presència psicològica fou ben significativa.

LA PUBLICACIÓ DE LA PSICOLOGIA EXPERIMENTAL

En el context català, com en el de l'Estat Espanyol, la psicologia moderna té clara vocació aplicada i la seva força rau en la defensa i interès que els seus actors protagonistes en fan en tant que ciència útil per a servir a la industrialització i a la seva governabilitat. Per aquest motiu, no trobem cap revista científica de l'època que tingui una secció dedicada a la psicologia experimental, a diferència d'Alemanya o d'Anglaterra. Però això no vol dir que alguns noms propis no deixessin contribucions psicològiques de caire experimental disseminats en diferents revistes de ciència, que foren importants pel desenvolupament de la psicologia a Catalunya. És el cas de Georges Dwelshauvers (1867-1937), que dirigí el que pot ser considerat un primer laboratori de psicologia experimental al nostre país, creat l'any 1918 sobre el paper, però que no va entrar en funcionament fins que Dwelshauvers, amb la seva dona com a assistent, se'n feu càrrec, l'any 1920 (Siguán i Kirchner, 2001). Tot i que el laboratori, vinculat a la Mancomunitat, sorgia lligat a fins aplicats, especialment pensat per a la orientació dels mestres, Dwelshauvers va publicar algun treball sobre les seves investigacions en psicologia experimental a l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia* i als *Arxius de la Secció de Ciències* (de l'IEC). (Siguán i Kirchner, 2001).

També cal assenyalar la tasca de Ramón Turró (1854-1926) i la seva escola fisiològica, exponent d'una línia renovadora que procurava la qualitat científica catalana. Com diu Casasús, Turró encaixava plenament en el clima intel·lectual de la Catalunya dels anys 20, amb voluntat noucentista d'integració filosòfica (Casasús, 1994). Turró mateix pretenia conciliar la ciència experimental amb la filosofia, i té una ampla producció científica i en bona mesura psicològica. A finals del segle XIX va publicar algun treball de psicologia a la *Gaceta Médica Catalana*, per exemple, un article sobre el dualisme i un altre sobre la força psíquica, i té "Apuntes sobre la fisiología del cerebro" en varis lliuraments a *El Siglo Médico* (entre 1882-1883). També publicà a la *Revista de Ciencias Médicas de Barcelona* (1910), on aborda el problema i els límits d'aplicar el mètode experimental sobre la vida. Diferents estudis sobre la percepció tàctil als *Arxius de l'Institut de Ciències*. Té un altre article que porta per títol: "Psicología del equilibrio del cos humà" als *Anals de Medicina*. Revista on també començà a publicar sobre la psicologia fisiològica de la fam, l'any 1910, i que dos anys més tard convertiria en llibre, on exposa la seva reconeguda teoria sobre l'adquisició del coneixement des dels reflexes tròfics: *Els orígens del coneixement: la fam* (1912); llibre traduït a diverses llengües.

Entre els pioners que treballen sobre psicologia a Catalunya tampoc podem obviar els treballs ni la labor del pare jesuïta Ferran Maria Palmés (1879-1963), que, entre el 1914 i 1936, va publicar forces treballs de psicologia a *Ibérica. El progreso de las ciencias y sus aplicaciones* (primera etapa: 1914-1936). Revista científica vinculada a l'"Observatori

de l'Ebre" dels jesuïtes a Roquetes (Tarragona) (Sáiz, Sáiz i Díaz, 2000). Aquesta revista, que anava dirigida a divulgar coneixements tan variats com els de l'astronomia, la química, la física, la marina, l'enginyeria, la història natural, la medicina, la meteorologia i un llarg etc., va incloure forces treballs de psicologia experimental i també de psicotècnica durant la seva primera època. Molts d'aquests articles anaven signats pel propi Palmés, que pretenia conjugar la moderna psicologia experimental amb la psicologia racional i neoescolàstica, que els jesuïtes defensaven contra el materialisme que veien créixer amb espant dins de la psicologia positivista (Sáiz, Sáiz i Díaz, 2000).

LA PSICOLOGIA EN LES REVISTES DE PSIQUIATRIA

Les publicacions psiquiàtriques de finals del segle XIX i principis del XX resten vinculades a les diferents institucions psiquiàtriques del nostre context. Fet que s'adequa amb les tendències europees i anglosaxones d'aleshores i amb les seves preocupacions temàtiques, versades sobre les institucions psiquiàtriques i amb clara orientació neuropsicològica (Shepherd, 1992). En l'àmbit català, també totes elles són de marcada orientació organicista, responnent a la psiquiatria d'aquell moment, predominantment biologicista i innatista, i és escàs el material psicològic que hi podem trobar. Aquestes publicacions, més o menys regulars, depenent del pes de la institució, no només servien per difondre la tasca feta a dins les seves institucions (publicaven estadístiques, escrits dels interns, etc.) sinó que també eren òrgans per discutir certs diagnòstics i les terapèutiques aplicades.

Comencem assenyalant *La razón de la sinrazón* (subtitulada: *Revista de Medicina e Higiene Mental redactada, impresa y litografiada por los señores pensionistas del Instituto Manicomio de San Baudilio de Llobregat*). Editada per Antoni Pujadas y Mayans (1811-1881), fundador al 1854 de l'Institut Manicomi del llavors referit com a "San Baudilio" (Sant Boi del Llobregat). A aquest autor, de fet, no se li coneix pràcticament cap altra producció escrita que no sigui la vinculada a aquest òrgan que va crear amb el propòsit de difondre la feina feta a Sant Boi. I és des d'on, com bé indica Siguán (1991), canta les excel·lències de la balneoteràpia i d'altres terapèutiques per l'estil. Aquesta revista tingué una vida molt curta i es va publicar només fins a la seva mort.

En canvi, també vinculada inicialment al manicomi de Sant Boi, la *Revista Frenopática Española* (1903-1916) d'Antoni Rodríguez Morini (1863-1937) tindrà una vida més llarga i molta més difusió. De fet, prendrà un caire més nacional i es convertirà en l'òrgan d'expressió de tots els manicomis dels germans de Sant Joan de Déu d'Espanya, del Ciempozuelos de Madrid, i dels de Santa Águeda de Guipúscoa i Palència. La revista oferia algunes estadístiques de l'activitat manicomial, la publicació de treballs psiquiàtrics

Annette Mülberger - Mònica Balltandre

originals (també d'autors iberoamericans i francesos) (Calbet Camarasa i Corbella, 1971), i discussions que preocupaven, com ara la participació dels psiquiatres en els tribunals, tema de rabiosa actualitat en aquell moment. Podem dir que aquesta revista va convertir-se en una publicació pròpiament científica.

Una altra revista ambiciosa que pretenia ser un focus de difusió i discussió de noves idees sobre les malalties mentals, fou la *Revista Frenopàtica Barcelonesa*, creada al 1881 per Joan Giné i Partagás (1836-1903), que fou catedràtic d'Higiene i de Clínica quirúrgica a la Universitat de Barcelona. La revista estava lligada a una clínica privada de força prestigi com fou la "nueva Belén", establerta inicialment al barri de Gràcia i traslladada al Tibidabo. Durant els quatre primers anys van sortir quatre números anuals, i en els dos últims, un sol volum (Corbella i Doménech, 1965). Aquesta revista, que ha estat estudiada per l'Edelmira Doménech i el Jacint Corbella, publicava sobretot els articles científics del propi Giné i els d'Arturo Galcerán, aleshores col·laborador seu, encara que també tenia algunes contribucions d'esponanis com ara Pi i Molist, i els d'altres persones vinculades al sanatori. La revista també publicava fragmentades algunes conferències, i per exemple, apareix tot un curs que Partagás va donar els diumenges al matí al manicomí. També comptava amb certes produccions literàries i humorístiques dels interns, com era habitual en aquest tipus de publicacions.

Finalment, cal assenyalar que el propi Antoni Galcerán fundaria una altra revista psiquiàtrica: *Archivos de terapéutica de las enfermedades nerviosas y mentales* (1904-1914), que volia fer ressò de l'activitat científica del manicomí de Reus, quan aquest s'hi traslladà. I que al 1911 apareixia *Anales de la Sociedad de Psiquiatria y Neurologia*, que va crear la Sociedad de Psiquiatria y Neurologia que va convertir-se poc després en la Societat Catalana de Psiquiatria i Neurologia, i la revista, en *Revista Catalana de Psiquiatria i Neurologia* (Siguán, 1991), dirigida per Emili Mira entre el 1934 i 1937.

LA PUBLICACIÓ DE LA PSICOLOGIA DINS DEL CAMP DE LA PEDAGOGIA

Durant les primeres dècades del segle XX, dins de la pedagogia trobem una àmplia publicació de revistes, fruit de la importància que la renovació pedagògica tingué a Catalunya. En aquest apartat només indicarem les més rellevants del moment pel camp i, malauradament, ens deixem moltes revistes que també publicaven algun que altre article sobre psicologia. A banda que no hem revisat encara, aquelles específiques per a nens i nenes amb necessitats especials, com ara *La paraula* (1918-1921), butlletí de l'escola municipal de Sordmuts o el *Butlletí de l'escola municipal de cecs* (1919-?).

La primera revista pedagògica important, vinculada a l'"Escola dels Mestres", fou creada per Joan Bardina (1877-1950), l'any 1911 (durà fins el 1913), anomenada la *Revista de*

Educación. En aquesta revista Eugeni D'Ors va publicar un article defensant la necessitat d'aplicar els test mentals a les escoles, i oferí la primera traducció en català dels tests francesos de Binet i Simon. Tanmateix, els principals treballs publicats de D'Ors en aquesta revista foren psicològics, com ara: "Locura infantil con contagio", "Medida convencional de la inteligencia para la determinación y clasificación de los atrasados", "fugas infantiles", "La vindicación de la memoria" o "La curiosidad" (cf. de Delgado, 1980).

El propi Eugeni d'Ors, l'any 1915 a càrrec del consell de pedagogia de la Diputació de Barcelona, donava llum a una altra publicació important, la revista *Quaderns d'estudi*, d'aparició trimestral, que oferia als mestres la possibilitat d'estar al dia en la pedagogia moderna. La revista va durar fins l'any 1924. Inicialment, amb una tirada de 4.000 exemplars, fou distribuïda gratuïtament entre els mestres de les escoles públiques, professors i diputats de la Diputació i la Mancomunitat. A finals de l'any 1918, sabem que la rebien uns 2.500 mestres de Catalunya (Grau, 2006). Cal assenyalar que *Quaderns* publicava, d'un manera dosificada, número rere número, és a dir, per fascicles, traduccions al català d'articles, i fins i tot de llibres, d'autors estrangers d'anomenada a l'època (Sierra, 2004). Pel que fa a la psicologia, van oferir "El sentiment de racionalitat", de William James, i "El meu credo pedagògic", de John Dewey, entre 1917 i 1918 (Sierra, 2004).

Comptem també amb el *Butlletí dels mestres* que va començar essent un suplement de *Quaderns d'estudi*, el primer any, del 1922 al 1923, per ser editada com a revista independent del 31 al 38 (i ha tornat a ser represa en l'actualitat, des de l'any 1983). Aquesta revista sorgí amb la voluntat de ser més tècnica per a la professionalització dels mestres escolars (Checa, 2002).

Finalment, l'any 1933 (fins al 37) va néixer la *Revista de Psicologia i Pedagogia*, dirigida per Joaquim Xirau (1895-1946) i Emili Mira, que s'editava en català, trimestralment, per l'Institut Psicotècnic de la Generalitat (IOP) i el Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona. Aquesta revista volia alternar un número dedicat a la psicologia i un altre a la pedagogia, com així fou en els seus tres primers anys de vida, que es publicà regularment. Pretenien publicar les investigacions que es fessin a Catalunya en els dos àmbits (Villegas i Ibars, 1993). Val a dir que la revista va tenir un èxit força considerable, si tenim en compte que va passar, ràpidament, d'un primer tiratge de cent exemplars a un altre d'un miler i mig. Un tiratge molt alt per l'època, a les portes de la guerra civil, i per a una publicació on els seus articles majoritàriament estaven escrits en català (Villegas i Ibars, 1993). En ella van publicar filòsofs, psicòlegs i pedagogs de la talla de Xirau i David García Bacca, Mira, Jeroni Moragues i Manuel Bartolomé Cossio, una de les figures cabdals de la ILE (Peiró i Carpintero, 1981), comptant també amb forces col·laboracions

Annette Mülberger - Mònica Balltandre

estrangeres (Villegas i Ibars, 1993) i la traducció d'algun article estranger, com ara de Charlotte Bühler o Manning.

La *Revista de Psicologia i Pedagogia* es considerada la primera revista psicològica de l'estat espanyol (Tortosa i Civera, 2001). En molt bona mesura, els temes psicològics presents són de psicotècnica. Trobem, en els articles originals, la discussió i presentació de tècniques per avaluar el rendiment de diferents col·lectius, en especial, de conductors (d'autobusos i tramvies); un treball d'Adolf Azoy sobre l'avaluació psicotècnica dels pilots d'avió; treballs sobre la fatiga en oficinistes o avaluacions sobre la capacitat de treball. Hi ha també algunes temàtiques més psicològiques com ara articles sobre el dolor, l'autoestima, i algun estudi caracterològic. Finalment, volem destacar-hi l'article de la única dona que publica a la revista, la mestra Anna Rubies, que presenta els resultats d'haver assajat a l'escola diferents mètodes de lectura; investigació duta a terme conjuntament amb el seminari de pedagogia, segons ens diu en l'article, que és titula "la psicologia infantil en l'aprenentatge de la lectura" (1935, any III, vol. III, núm. 10).

LA PREOCUPACIÓ PER LA INFÀNCIA EN L'ÀMBIT JURÍDIC

A cavall entre les revistes psiquiàtriques i les pedagògiques trobem, producte dels temps i la preocupació per la infància, dues revistes que hem volgut ressaltar per les seves publicacions en temes psicològics, vinculades al Tribunal Tutelar de Menors de Barcelona. És el cas d'*Infantia nostra* (publicada des de l'any 22 al 33), i la seva continuadora, *Arxius de psicologia i psiquiatria infantil* (1933-1935). Abans d'*Infantia nostra*, el tribunal tutelar de menors havia començat publicant el *Boletín de la Junta Provincial de Protección a la Infancia* (1908-1909), i després la *Revista Médica Barcelonesa* (1911-1921), sense contingut psicològic. Mentre que *Infantia nostra* gaudí d'una secció psicopedagògica, conjuntament amb una mèdica i una altra jurídica.

En general, aquesta revista versava sobre temes higiènics i mèdics (la tuberculosi a l'escola, qüestions d'alletament, o la preocupació pel descens de la natalitat catalana i com posar-hi remei, preocupació d'aquella dècada que va apareixent contínuament), i en la seva secció psicopedagògica, els temes majoritaris eren d'higiene escolar. Les preocupacions dins d'aquesta secció giraven al voltant de la suposada decadència moral de la infància i la joventut. Hi trobem articles com ara la manca d'atenció voluntària dels infants perversos i de les noies prostitutes, la influència del cinematògraf sobre la delinqüència, o bé sobre l'educació dels nens mal parlats i de la castedat. Temes psicològics que tenen a veure amb la infància que havia anat a parar sota la tutela del tribunal de menors, els "trinxeraires" com sovint se'ls anomena entre les seves pàgines.

Com dèiem, la seva continuadora fou els *Arxius de psicologia i psiquiatria infantil*, única d'aquest grup escrita majoritàriament en català, i que presentava també alguns treballs originals en la mateixa línia que hem assenyalat per l'anterior. Aquesta revista, la van recuperar de l'oblit l'Edelmira Doménech i el Jacint Corbella (1992) i com ells assenyalen, s'hi nota el pes de l'escola lombrosiana i els plantejaments d'aquesta antropologia criminal.

LES PUBLICACIONS PSICOLÒGIQUES DINS DE L'ÀMBIT INDUSTRIAL: LA PSICOTÈCNIA

Als primers anys de la dècada dels 20, tingueren entitat pròpia, tant a Madrid com a Barcelona, dos Instituts de Psicologia Aplicada que editarien una sèrie de memòries per recollir les seves tasques psicotècniques. El de Barcelona, que fou creat conjuntament per la Diputació i l'Ajuntament, l'octubre del 1918, s'anomenà Institut d'Orientació Professional i estigué a càrrec d'Emili Mira (Villegas i Ibars, 1993). Aquest institut fou la continuació del Museu social, creat al 1907, una oficina tècnica i laboral per patrons i obrers que també havia tingut el seu òrgan de difusió amb un butlletí bimensual i un "Anuari d'estadística" (Villegas i Ibars, 1993).

L'IOP va començar editant la revista *Annals de l'Institut d'Orientació Professional* l'any 1920, amb temes com la selecció i orientació professional o la problemàtica de l'atur. Sembla ser que aquest institut fou referent extern i la revista dels "Annals" era sol·licitada per psicòlegs i pedagogs europeus (Villegas i Ibars, 1993). La dictadura de Primo de Rivera va entorpir el seu desenvolupament, se li va retirar el suport econòmic, però la institució va mantenir-se, afiliant-se a la Universitat Industrial i com a secció de l'Orientació de la Escola del Treball. Allí els "Annals" van passar a ser *Annales de la sección de Orientación de la Escuela del Trabajo* i les seves publicacions anaven des de dades estadístiques a la presentació i discussió de resultats de diferents psicotècnics per col·lectius com ara xofers. Hi destaquen els treballs d'investigació de Mira, i hi trobem també treballs sobre la fatiga, i algunes conferències de psicòlegs estrangers pronunciades a Barcelona, com per exemple, les impartides per Köhler que tingueren lloc l'any 1927. La institució fou suprimida amb l'entrada de l'Estatut d'Autonomia i en el seu lloc es crea "l'Institut Psicotècnic" que amplià considerablement els seus interessos i continguts, expressats en el seu nou òrgan de difusió que serà la *Revista de Psicologia i Pedagogia* (Villegas i Ibars, 1993), de la qual ja n'hem parlat.

NOTES

1. Aquesta recerca ha estat possible gràcies al projecte concedit pel Ministerio de Ciencia e Innovación (MICIIN, HAR2009-11342).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Calbet Camarasa, Josep Maria i Jacint Corbella (1971). La obra psiquiàtrica del doctor Antonio Rodríguez Morini", *Primer congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana (CIHMC). Llibre d'actes III.* (p. 318-325). Barcelona.
- Casasús, Josep Maria (1994). Els orígens i evolució del periodisme científic a Catalunya. A: Guillaumet, Jaume i Josep Maria Figueres (eds), *Gaceta. Actes de les primeres jornades d'història de la premsa* (p.107-118). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Corbella, Jacint i Eldemira Doménech (1965). La "Revista Frenopàtica Barcelonesa" y el manicomio de Nueva Belén, *Bol. Inst. Med. Psicol.*, VI, 64, 9-16.
- Checa Godoy, Antonio (2002). *Historia de la Prensa pedagógica en España*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Delgado, Buenaventura (1980). Bardina y la «Revista de Educación». Publicat a <http://www.bardina.org/brpccin.htm>.
- Deó i Raventós, Josep-Francesc (1994). Apunts per a una història de la premsa científica i tècnica en català. A: Guillaumet, Jaume i Josep Maria Figueres (eds), *Gaceta. Actes de les primeres jornades d'història de la premsa* (p. 137-147). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Doménech, Edelmira i Jacint Corbella (1992). Els "Arxius de psicologia i psiquiatria infantil" (1933), una revista poc coneguda. *Gimbernat*, 18, 195-198.
- Grau, Josep (2006). *La lliga regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Guillaumet, Jaume (1989). Ciència i el periodisme científic, *Annals del periodisme català*, 15, 41-47.
- Peiró, José María i Helio Carpintero (1981). Historia de la psicología en España a través de sus revistas especializadas, *Revista de Historia de la Psicología*, 2, 2, 143-181.
- Sáiz, Milagros, Dolores Sáiz i Maribel Díaz (2000). La labor de difusión psicológica de P. Palmés a través de la revista "Ibérica", *Revista de Historia de la Psicología*, 21, 2-3, 227-250.
- Shepherd, Michael (1992). Psychiatric journals and the evolution of psychological medicine. A: Bynum, William; Stephan Lock y Roy Porter, *Medical Journals and Medical Knowledge: Historical Essays* (p.108-206). Londres: Routledge.
- Sierra, Xavier (2004). Història social de la filosofia catalana: les traduccions (1900-1960), *Quaderns de filosofia i ciència*, 34, 81-100.
- Siguán, Miquel (1991). Un siglo de psiquiatria en Cataluña (1835-1936), *Anuario de Psicología*, 51, 183-202.
- Siguán, Miquel i Montserrat Kirchner (2001). Georges Dwelshauvers. Un psicólogo flamenco en Cataluña, *Anuario de Psicología*, 32, 1, 89-108.
- Torrent, Joan i Rafael Tassis (1966). *Història de la Premsa catalana*. 2 vols. Barcelona: editorial Bruguera.
- Tortosa, Francisco i Cristina Civera (2001). Revistas y disciplina psicológica. Cien años de encuentros, *Papeles del Psicólogo*, 79, 3-14.
- Villegas, Manuel i Virgili Ibars (1993). La revista de Psicología y Pedagogía de Barcelona (1933-1937). *Revista de Historia de la Psicología*, 14,1, 1-13.